

سید آزادگان در آینه روایت یکی از باران منبع امید در سیاهچال‌های پیرهراس!

■ محمدرضا کائینی

سیره زنده‌یاد سیدعلی اکبر ابوترابی، نماد مقاومت آزادگان ایرانی در زندان‌های صدام، دارای جذابیت‌ها و درس‌های فراوان دینی و اخلاقی است. در دوده‌های اخیر

برخی باران و معاشران آن بزرگ، به مکتوب‌کردن بخش‌هایی از سیره وی پرداخته‌اند. «حجت‌اسلام» عنوان یکی از این آثار است که به بررسی سیره سیدآزادگان اختصاص دارد. مؤلف در دیباچه این اثر –که انتشارات آزادگان آن را روانه بازار نشر ساخته است– در این‌باره می‌نویسد:

«حجت‌الاسلام والمسلمین حاج سیدعلی‌اکبر ابوترابی ملقب به سیدآزادگان از شاگردان حضرت امام خمینی بود که با آغاز نهضت اسلامی، به صف مبارزان و مجاهدان راه خدا پیوست و در این راه سختی‌های زیادی را بر خود هموار ساخت. پیش از انقلاب، چندین بار به دست دژخیمان ساواک پهلوی گرفتار شد و به زندان افتاد. زنج و شکنجه و هر روز خلی در عزم پولادین او پدید نیامورد و هر روز که می‌گذشت، مقاومت تر و ابدیده‌تر می‌شد. با پیروزی انقلاب اسلامی، مرحله تازه‌ای از زندگی او آغاز شد. او در راه خدمت به مردم و تحکیم پایه‌های نظام نوپای اسلامی، سر از بانمی‌شناختی و آرام و قرار نمی‌گرفت. هنگامی که انتخایات شورای شهر برگزار شد، مردم قدرشناس شهر قزوین، او را به عنوان نماینده خود در شورای شهر انتخاب کردند و پس از تشکیل شورا، ایشان به عنوان رئیس شورای شهر کار خود را آغاز کرد. شروع جنگ تحمیلی رژیم صدام علیه ایران، سبب شد که آن روح بی‌قرار و آن سر پرشور،

زنده یاد حجت‌الاسلام والمسلمین سیدعلی‌اکبر ابوترابی، در ده‌گاه‌های اسرای ایرانی در عراق

راهی جبهه‌ها شود و به ستاد جنگ‌های نامنظم که شهید دکتر چمران را فرماندهی می‌کرد، بپیوندند و با حضور خود حماسه‌ها بیافرینند. او در یکی از مأوریت‌های شناسایی در نزدیکی تبه‌های الله‌اکبر، در منطقه دهلاویه سوسنگرد توسط دشمن دستگیر شد. به تعبیر بسیاری از آزادگان، خاوند ابوترابی را به عنوان فرشته نجات، روانه اردوگاه‌های اسرای ایرانی کرد تا در آن شرایط طاقت‌فرسا با خلق نیکو و بردباری مثال‌زدنی و تدبیر عالی خود، اسرا را رهبری کند و خطرات از آنان دور سازد. او در طول ۱۰ سال اسارت خود، ملجا امیدبخش اسرایی بود که در زندان‌های صدام با شرایط سختی رویه‌رو بودند.

آن سیدجلیل‌القدر هم رنج اسارت و دربه‌دری خود را می‌کشید و هم رنج مصائب دیگران را. او هرگز خسته و نومید نمی‌شد و لِحظه‌ای از پای نمی‌نشست. همه به صداقت او ایمان داشتند و از عمق جان به او عشق می‌ورزیدند. حضورش در زندان‌ها امید می‌آفرید و روحیه‌ها را بالا می‌برد. مرع همه اقسار در بند بود، پیر، جوان، ارتشی، سپاهی، بسیجی و اسرای غیرنظامی، مثل پروانه گرد و جودش می‌چرخیدند و از پرتو وجودش نور می‌گرفتند. هنگامی که آزاد شد، با تمام وجود به سامان‌دهی امور آزادگان پرداخت. گویی تقدیر، زندگی ابوترابی را با منتقد رقم زده بود. در دو دوره نمایندگی مردم تهران در مجلس شورای اسلامی، در شمار پرکارترین نمایندگان بود. او با جسمی رنجور و پلادیده‌از زندان‌های رژیم صدام بعثی آزاد شد و پس از ۹ سال تلاش بی‌وقفه در عرصه‌های مختلف، با همان جسم رنجور و نحیف، زندان دنیا را به سوی آزادی و وسعت بی‌انتهای وصل دوست و هم‌زینش با اولیای خدا تارک کرد و همگان را در سوگ از دست رفتنش نشانند. در کتاب پیش‌رو، خاطراتی از زبان دوستان آزاده، بستگان و برخی از اعضای کمیته بین‌المللی صلیب‌سرخ، درباره آن شخصیت والا و کم‌نظیر گفته شده است که بسیاری از این خاطرات برای اولین بار بیان می‌شود. البته برخی از خاطرات نیز از قول خود آن بزر گووار نقل شده است…»

■ **احمدرضا صدوی**

روزهایی که بر ما می‌گذرد، تداعی گر سی‌ودومین سالروز تأسیس مجمع تقریب مذاهب اسلامی است. از این روی بازخوانی زمینه‌های تأسیس، دستاوردها و نیز حالات نخستین دبیر کل آن یه‌نگام می‌نماید. در مقال بی آمده و به مدد یاداری خاطرات و تحلیل‌ها این امر مورد بازخوانی قرار گرفته است. امید آنکه تاریخ پژوهان معاصر و عموم علاقه‌مندان را مقصد و مقبول آید.

■ ■ ■

■ **تأسیس مجمع، نتیجه فکر بلند رهبری است**
در نوزدهمین روز از مهر ۱۳۶۹، رهبر معظم انقلاب اسلامی دستور تأسیس مجمع تقریب مذاهب اسلامی را صادر کردند. زنده‌یاد آیت‌الله محمد واعظ‌زاده خراسانی، به دلیل تلاش دیرین و پیگیر در این موضوع، به دبیر کلّی این نهاد برگزیده شد. وی چندی بعد و در یک گفت‌ووشنود، در باب علل تأسیس این مجمع گفت:

«حضرت آیت‌الله‌خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی (دامت بر کاتنه)، از شاخص‌ترین چهره‌های منادی وحدت اسلامی هستند و تأسیس مجمع تقریب مذاهب اسلامی، نتیجه تفکر بلند ایشان است. این مجمع با برگزاری اولین دوره شورای عالی بین‌المللی، با شرکت اعضای داخلی و خارجی، در هفته وحدت کارش را آغاز کرد. ایشان همیشه روی مسئله وحدت اسلامی، تأکید فراوان کرده‌اند. سخنرانی‌های ایشان در هفته وحدت و به‌طور مشخص‌تر در روز میلاد حضرت رسول(ص)، در حضور علمای اهل سنت و شیعه در حسینیه امام خمینی، در زمره آثار برجسته در زمینه تقریب مذاهب اسلامی است. همانگونه که همگان می‌دانند، یکی از اهداف عمده انقلاب اسلامی با رهبری امام خمینی، وحدت اسلامی است، بدین معنا که این انقلاب، تنها به مردم ایران اختصاص ندارد و مختص همه مسلمانان است و همه آنها باید این انقلاب را از خودشان بدانند. متأسفانه کسانی که با عمق اندیشه امام خمینی آشنایی نداشتند، تصور می‌کردند صدور افکار، یعنی تسخیر کشورهای اسلامی از راه نظامی یا چیزی شبیه به این! استکبار جهانی نیز با بهره‌گیری از رسانه‌های متعددی که در اختیار داشت، به این توهم دامن می‌زد. عملکرد برخی عناصر ضد انقلاب وابسته به استکبار جهانی هم این تفکر نادرست را تقویت می‌کرد. با این‌همه امام خمینی و بزرگان و مسئولان کشور، به‌کرات موضوع وحدت اسلامی و صدور انقلاب را تبیین می‌کردند و اظهار می‌داشتند: صدور انقلاب به معنی الحاق کشورهای دیگر به کشور خودمان نیست، بلکه بدین معناست که مسلمانان دیگر کشورها از جمهوری اسلامی الهام بگیرند و سعی کنند احکام اسلام را بر کشور خود حاکم کنند و حکومت‌هایی را سر کار بیاورند که حکمرانی آنها بر محور اسلام و قانون اساسی آنها مبتنی بر قوانین اسلامی باشد. به نظر من انقلاب اسلامی ایران بر اساس وحدت اسلامی و تقریب بین مذاهب و ایجاد احترام متقابل بین مذاهب اسلامی به‌وجود آمد و هدف از آن حاکم کردن اسلام در همه کشورهای اسلامی است و معنای دقیق و درست صدور انقلاب، همین است. انقلاب اسلامی از ابتدای تأسیس، از همه حرکت‌های اسلامی و در سراسر کشورهای اسلامی، حمایت و با تشکیل کنگره‌هایی، رهبران

مقالات

نمای از یکی از کمسیون‌های مجمع تقریب مذاهب اسلامی

زنده‌یاد آیت‌الله محمدعلی تسخیری: «کسی که علاقه‌مند به مکتب اهل بیت(ع) است، به تفکر تقریب‌گرایش دارد. آن بزرگان خود به دنبال تقریب بوده‌اند و عشق به ایشان هیچ منافاتی با فعالیت‌های تقریبی ندارد. آیت‌الله واعظ‌زاده ضمن ایمان کامل به خط‌اهل‌بیت(ع) معتقد بودند بر ای حفظ وحدت بین اهل سنت و شیعیان باید مشترکات را برجسته کرد و طرحی با عنوان شناخت احادیث اهل بیست(ع) در کتاب‌های اهل سنت ریخته بودند که تا حدود زیادی پیش رفت…»

مذاهب اسلامی هم سعی فراوانی داشتند که آنجا را هم‌تراز‌الزهر کنند!دغدغه اصلی ایشان نزدیکی علمی و عملی اجزای جهان اسلام به یکدیگر بود و به تعبیری می‌توان ایشان را قفیه وحدت نامید. می‌گفتند فقط با وحدت مذاهب گوناگون اسلامی است که می‌توان در این جهان پرتلاطم از خود دفاع کرد!از نظر علمی، هنوز آثار آیت‌الله واعظ‌زاده پس از درگذشتشان تأثیر‌گذار است. زندگی علمی ایشان بسیار پر‌محتوا بود. خاندان واعظ‌زاده از نظر پیشینه علمی و دینی، ۲۰۰ سال قدمت دارد و یک تبار روحانی مشهور هستند و طی چندین نسل، از واعظ درجه یک مشهد بودند. ایشان تحصیلات عمیق و بسیار گسترده‌ای داشتند و هر‌گز حرفی را بدون سند و مدرک نمی‌زدند. این برای کسانی که با ایشان در مراده بودند، کاملاً مشهود بود…»

■ **علاقه‌مندان به اهل بیت(ع) داعیان تفکر تقریبی**

ممکن است برخی در اندیشه خویش در تجمیع علاقه به مکتب اهل بیت(ع) و تقریب مذاهب اسلامی، دغدغه‌هایی داشته باشند یا حتی آن را منتع قلمداد کنند! زنده‌یاد آیت‌الله محمدعلی تسخیری، با استناد به سیره عالم‌نی چون آیت‌الله واعظ‌زاده خراسانی به‌رد این انگاره پرداخته است:

«کسی که علاقه‌مند به مکتب اهل بیت(ع) است، به تفکر تقریب گرایش دارد. آیت‌الله واعظ‌زاده معتقد بود اهل بیت(ع) خود به دنبال تقریب بوده‌اند و عشق به اهل بیت(ع) هیچ منافاتی با فعالیت‌های تقریبی ندارد. ایشان ضمن ایمان کامل به خط اهل بیت(ع) معتقد بودند برای حفظ وحدت بین اهل سنت و شیعیان باید مشترکات را برجسته کرد و طرحی را با عنوان شناخت احادیث اهل بیت(ع) در کتاب‌های اهل سنت ریخته بودند که تا حدود زیادی پیش رفت. طرح دیگر ایشان شناخت روایان مشترک در احادیث شیعی و سنی بود که کاملاً ابتدایی به‌شمار می‌رفت. طرح‌های دیگری هم داشتند که در طریق وحدت مذاهب اسلامی می‌توانست بسیار مفید و مؤثر باشد. البته بنده با کل آرای مرحوم آیت‌الله واعظ‌زاده موافق نیستم، اما ایشان آرای مختص به خود فراوان دارد که در باره همه آنها با دقت تحقیق کرده‌ام. امیدوارم این پژوهش‌ها از سوی حوزه‌های علمی و محافل علمی، مورد پیگیری و توجه قرار گیرند…»

■ **دبیر کل و تلاش برای تجمیع روایات مشترک**

از عوامل بستر‌ساز تقریب مذاهب اسلامی، تکیه بر مشترکات است. نخستین دبیر کل مجمع تقریب مذاهب اسلامی در این راستا به تلاشی ارجمند دست زد که در در نوع خویش گامی مهم به شمار می‌رفت. حجت‌الاسلام دکتر عبدالکریم بی‌آاز شیرازی از فعالان مجمع در این باره آورده است: «حدود ۸۰ درصد از روایت‌های شیعه و اهل سنت، گذشته از کتاب‌های حدیث اهل سنت برای نقل روایت‌های اهل بیت(ع) استفاده زیادی می‌شد. آیت‌الله واعظ‌زاده در کتاب‌ها و مقاله‌های خود از احادیث مشترک زیاد استفاده می‌کردند و برای گردآوری آنها زحمت زیادی کشیدند. یکی از کارهای مهم ایشان تأسیس مؤسسه پژوهش‌های تقریبی در قم است که در آنجا روایت‌های مشترک گردآوری و منتشر می‌شوند. رشته تخصصی مرحوم واعظ‌زاده، قرآن و حدیث بود. ایشان پیش‌تر، از استادان برجسته قرآن و حدیث در دانشگاه فردوسی مشهد بودند و کارهای زیادی هم در این زمینه انجام دادند، از جمله گسر داوری معجم الفبائیی بزرگی برای کلمات قرآن از دیدگاه مفسران شیعه و سنی که کاری بسیار ابتکاری و ارزنده است و در بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی و زیر نظر ایشان انجام شد. این کتاب برای کسانی که علوم قرآنی و تفسیر تدریس می‌کنند، بسیار مفید است. آیت‌الله واعظ‌زاده در دانشگاه مذاهب اسلامی هم در زمینه قرآن تدریس داشتند و از الزامات تفسیر دقیق قرآن، آگاهی به علم حدیث است و ایشان با توجه به تسلطی که بر حدیث و علم رجال داشتند، در تفسیر قرآن از آنها استفاده می‌کردند و همین کارشان را برپایه کرده بود…»

■ **تاریخ پشتوانه تقریب**

یکی از مهم‌ترین مدخل‌ها به موضوع تقریب، آن است که علاوه بر معارف دینی، چه چیز وجود آن راه‌اندازی کرد. ایشان علاقه بسیار زیادی به دانشگاه الازهر داشته و با اساتید و علمای این مرکز علمی، دیدارهای فراوانی داشتند. در مقام مدیریت دانشگاه اسلامی، در این فتره به این فقره بر این باور است: «اندیشه تقریب در سه دهه گذشته به‌خصوصاً از زمانی که مقام معظم رهبری دستور تأسیس مجمع جهانی تقرب مذاهب را دادند، با هدف مقابله با برانمهای دشمنان جهان اسلام که همواره در بی‌تفرقه‌افتنی بین ملل مسلمان هستند، محور شد. بدین‌ی است که هر چه تهاجم فرهنگی غرب شد‌بندتر شود، این مجمع هم باید فعالیت‌های خود را با قوت و قدرت بیشتری ادامه دهد. مجمع باید از یک‌سو در زمینه وحدت اسلامی تلاش کند و از سوی دیگر برای مقابله با بحران‌ها و مسائل دنیای اسلام و حتی تمام دنیا چاره‌اندیشی نماید. دنیای معاصر با انواع و اقسام بحران‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، دینی و… دست به گریبان است. علما و دانشمندان اسلامی باید با برگزاری همایش‌های مجمع جهانی تقریب بین‌مذاهب اسلامی و با تبادل نظر در زمینه موضوعات چالش‌برانگیز و با تکیه بر فرهنگ و معارف غنی اسلامی به چاره‌اندیشی بپردازند. مجمع در عین حال که تلاش کرده دیدگاه‌های علمای اسلام را از جنبه فقهی و شرعی هم به‌نزدیک کند، به بررسی مسائل بغرنج جهان معاصر هم توجه داشته است. در این زمینه سعی شده است در کنار طرح مباحث نظری و تئوریک و ارائه الگوها به جنبه‌های علمی کار هم توجه شود. مثلاً سعی شده تا با دانشگاهی‌ها و اقسام و اصناف مختلف ارتباط برقرار شود و موضوع وحدت اسلامی با آنها در میان گذاشته و آرای آنان گردآوری شود. من یکی دوبار در کنفرانس وحدت اسلامی، تأسیس دانشگاه امت اسلامی را پیشنهاد دادم. با نظر به تأسیس چنین دانشگاهی، این مرکز به یک کشور خاصی تعلق ندارد و همه مسلمانان از تمام کشورهای اسلامی می‌توانند در آن تحصیل کنند. این یک حرکت دمان‌بین برای تنفیذ فکر وحدت اسلامی است. در تمام کشورهای اسلامی حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌های اسلامی زیادی فعالیت می‌کنند، ولی دانشگاهی نداریم که متعلق به هیچ کشوری نباشد و متعلق به جهان اسلام و امت اسلامی باشد. در تأسیس چنین دانشگاهی همه اندیشمندان و فرهیختگان جهان اسلام به موضوع وحدت اسلامی توجه خواهند کرد. من در طول ۵۰ سال تحصیل و تدریس در اروپا و امریکا، با اندیشمندان مسلمان زیادی که مشغول فعالیت علمی هستند سرو کار داشته‌ام و همواره این سؤال برابم مطرح بود که چرا این نخل فکری، یک پایگاه علمی برای افراد آری و تفسیر تدریس می‌کنند، بسیار مفید است. آیت‌الله واعظ‌زاده در دانشگاه مذاهب اسلامی هم در زمینه قرآن تدریس داشتند و از کتاب کبیر العرفان درس‌هایی می‌دادند. یکی از الزامات تفسیر دقیق قرآن، آگاهی به علم حدیث است و ایشان با توجه به تسلطی که بر حدیث و علم رجال داشتند، در تفسیر قرآن از آنها استفاده می‌کردند و همین کارشان را برپایه کرده بود…»

■ **تاریخ پشتوانه تقریب**

یکی از مهم‌ترین مدخل‌ها به موضوع تقریب، آن است که علاوه بر معارف دینی، چه چیز وجود آن راه‌اندازی کرد. ایشان علاقه بسیار زیادی به دانشگاه الازهر داشته و با اساتید و علمای این مرکز علمی، دیدارهای فراوانی داشتند. در مقام مدیریت دانشگاه

حرکت‌های اسلامی را به ایران دعوت کرده است. خود آنها هم گردهمایی‌هایی را تشکیل می‌دهند و از شخصیت‌های ایران برای شرکت و سخنرانی در آن دعوت می‌کنند. این حرکت‌ها بهترین اقدام در جهت تقویت و تحقق وحدت اسلامی است و ادامه آن می‌تواند نتایج ارزشمندی داشته باشد…»

■ **اندیشه‌های تقریبی استاد دبیر کل**

اندیشه تقریب مذاهب اسلامی، از دهه‌ها قبل از سوی فقهای نامداری چون آیت‌الله‌العظمی بروجردی و امام خمینی، در حوزه اندیشه شیعی مطرح شده بود. جالب اینجاست که بعدها یکی از شاگردان وحدت‌گرای آیت‌الله بروجردی، یعنی آیت‌الله محمد واعظ‌زاده، دبیر کلّی مجمع تقریب مذاهب اسلامی انتخاب شد. سیدمرتضی حافظی، پژوهشگر تاریخ معاصر ایران درباره گرایشات تقریبی مرحوم بروجردی می‌نویسد: «آیت‌الله بروجردی از چهره‌های پیرشناس روحانیت ایران به‌شمار می‌آمدند که عمیقاً به مسئله تقریب و اتحاد میان مسلمانان اندیشیدند و گام‌های عملی در مسیر تحقق آن برداشتند. ایشان به وحدت جهان اسلام فکر می‌کردند و همچون همه اندیشمندان آن وضعیت نامناسب مسلمانان خشنود و

دکتر عبدالکریم بی‌آاز شیرازی: «آیت‌الله واعظ‌زاده در کتاب‌ها و مقاله‌های خود از احادیث مشترک زیاد استفاده می‌کردند و برای گردآوری آنها زحمت زیادی کشیدند. یکی از کارهای مهم ایشان تأسیس مؤسسه پژوهش‌های تقریبی در قم است که در آنجا روایت‌های مشترک گردآوری و منتشر می‌شوند. ایشان پیش‌تر، از استادان برجسته قرآن و حدیث در دانشگاه فردوسی مشهد بودند و کارهای زیادی هم در این زمینه انجام دادند…»

بزرگان دین، نظر به تاریخ اسلام نیز ضرورت آن را می‌نمایند. حجت‌الاسلام علی اصغر اوحدی از دیگر فعالان مجمع، به ترتیب بی آمده موضوع را مورد بررسی قرار داده است:

«شاید بتوان گفت که ایشان علاوه بر متون دست اول اسلامی، این پیام را از تاریخ گرفته بود. اگر به تاریخ جهان اسلام دقت کنیم، درمی‌یابیم که دشمنان دقیقاً می‌دانند که اگر مسلمانان وحدت داشته باشند، قدرت بی‌نظیری پیدا می‌کنند. آنها این را در دوران حکومت عثمانی تجربه کرده بودند و اینک با ظهور انقلاب اسلامی – که سبب بیداری ملل اسلامی شده است – احساس خطر و تمام سعی خود را معطوف به ایجاد اختلاف بین مسلمین می‌کنند. دشمن خیلی خوب می‌داند که قدرت اسلام، در پیمای است که برای بشریت دارد و توان اصلی امت اسلامی در این پیام و ظرفیت‌های آن نهفته است. دشمن برای نابود کردن حکومت عثمانی، نهایتاً قلمرو آن را به حکومت‌های کوچک تقسیم کرد و در آنها حکام دست‌نشانده را روی کار آورد و تلاش‌های گسترده‌ای را برای ترویج غرب‌گرایی و اسلام‌زدایی در این بخش از جهان اسلام آغاز کرد. اما بیداری اسلامی نشان داد ریشه این درخت بارور، اهر قوی‌تر از آن است که بتوان آن را خشک کرد. در و نتیجه و در گام بعدی، به ایجاد تفرقه در میان مذاهب اسلامی روی آورد تا بتواند به هدفش که نابودی توان امت اسلامی است، دست پیدا کند. در این دوره بود که مصلحان مسلمان، به فکر چاره افتادند. یکی از کسانی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی، تمام همت خود را بر تحقق آرمان وحدت اسلامی متمرکز کرد، مرحوم آیت‌الله واعظ‌زاده خراسانی بود. ایشان عمیقاً معتقد بود تنها راه رویارویی با این حرکت دشمن، نزدیکی اجزای امت اسلام به یکدیگر است. برای رسیدن به این هدف، امت اسلامی باید با هم گفت‌وگو کنند و تعامل داشته باشند تا بتوانند در برابر دشمن مقاومت کنند و پیروز شوند. به هر حال آیت‌الله واعظ‌زاده در زمینه‌سازی برای تحقق وحدت و تقریب، یکی از طلایه‌داران شاخص و موفق بود…»

■ **هاورد گرایشات تقریبی، در نظام اسلامی**

اینک پس از سیسری شدن ۳۲ سال از تأسیس مجمع تقریب مذاهب اسلامی و تلاش چهره‌هایی چون ایات: محمد واعظ‌زاده خراسانی و محمدعلی تسخیری در راستای توفیق آن، جای آن است که از عملکرد این نهاد، یک جمع‌بندی ارائه شود. پروفیسور عبدالحمید مولانا – که در عداد همیاران این مجمع بوده- در این فقره بر این باور است: «اندیشه تقریب در سه دهه گذشته به‌خصوصاً از زمانی که مقام معظم رهبری دستور تأسیس مجمع جهانی تقرب مذاهب را دادند، با هدف مقابله با برانمهای دشمنان جهان اسلام که همواره در بی‌تفرقه‌افتنی بین ملل مسلمان هستند، محور شد. بدین‌ی است که هر چه تهاجم فرهنگی غرب شد‌بندتر شود، این مجمع هم باید فعالیت‌های خود را با قوت و قدرت بیشتری ادامه دهد. مجمع باید از یک‌سو در زمینه وحدت اسلامی تلاش کند و از سوی دیگر برای مقابله با بحران‌ها و مسائل دنیای اسلام و حتی تمام دنیا چاره‌اندیشی نماید. دنیای معاصر با انواع و اقسام بحران‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، دینی و… دست به گریبان است. علما و دانشمندان اسلامی باید با برگزاری همایش‌های مجمع جهانی تقریب بین‌مذاهب اسلامی و با تبادل نظر در زمینه موضوعات چالش‌برانگیز و با تکیه بر فرهنگ و معارف غنی اسلامی به چاره‌اندیشی بپردازند. مجمع در عین حال که تلاش کرده دیدگاه‌های علمای اسلام را از جنبه فقهی و شرعی هم به‌نزدیک کند، به بررسی مسائل بغرنج جهان معاصر هم توجه داشته است. در این زمینه سعی شده است در کنار طرح مباحث نظری و تئوریک و ارائه الگوها به جنبه‌های علمی کار هم توجه شود. مثلاً سعی شده تا با دانشگاهی‌ها و اقسام و اصناف مختلف ارتباط برقرار شود و موضوع وحدت اسلامی با آنها در میان گذاشته و آرای آنان گردآوری شود. من یکی دوبار در کنفرانس وحدت اسلامی، تأسیس دانشگاه امت اسلامی را پیشنهاد دادم. با نظر به تأسیس چنین دانشگاهی، این مرکز به یک کشور خاصی تعلق ندارد و همه مسلمانان از تمام کشورهای اسلامی می‌توانند در آن تحصیل کنند. این یک حرکت دمان‌بین برای تنفیذ فکر وحدت اسلامی است. در تمام کشورهای اسلامی حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌های اسلامی زیادی فعالیت می‌کنند، ولی دانشگاهی نداریم که متعلق به هیچ کشوری نباشد و متعلق به جهان اسلام و امت اسلامی باشد. در تأسیس چنین دانشگاهی همه اندیشمندان و فرهیختگان جهان اسلام به موضوع وحدت اسلامی توجه خواهند کرد. من در طول ۵۰ سال تحصیل و تدریس در اروپا و امریکا، با اندیشمندان مسلمان زیادی که مشغول فعالیت علمی هستند سرو کار داشته‌ام و همواره این سؤال برابم مطرح بود که چرا این نخل فکری، یک پایگاه علمی برای افراد آری و تفسیر تدریس می‌کنند، بسیار مفید است. آیت‌الله واعظ‌زاده در دانشگاه مذاهب اسلامی هم در زمینه قرآن تدریس داشتند و از کتاب کبیر العرفان درس‌هایی می‌دادند. یکی از الزامات تفسیر دقیق قرآن، آگاهی به علم حدیث است و ایشان با توجه به تسلطی که بر حدیث و علم رجال داشتند، در تفسیر قرآن از آنها استفاده می‌کردند و همین کارشان را برپایه کرده بود…»

■ **تاریخ پشتوانه تقریب**

یکی از مهم‌ترین مدخل‌ها به موضوع تقریب، آن است که علاوه بر معارف دینی، چه چیز وجود آن راه‌اندازی کرد. ایشان علاقه بسیار زیادی به دانشگاه الازهر داشته و با اساتید و علمای این مرکز علمی، دیدارهای فراوانی داشتند. در مقام مدیریت دانشگاه